

Vinkovci - kultura najstarijeg kontinuiranog naselja u Europi

Tustonjić, Ante

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:431207>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ
KULTURALNI MENADŽMENT

ANTE TUSTONJIĆ

**VINKOVCI – KULTURA NAJSTARIJEGA
KONTINUIRANOG NASELJA U EUROPI**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: doc. dr. sc. Tatjana Ileš

Osijek, 2020.

Sažetak

U završnom radu koji nosi naziv „Vinkovci – kultura najstarijega kontinuiranog naselja u Europi“ govorit će se o geografskom položaju grada, o njegovoj povijesti, o važnim povijesnim arheološkim nalascima, te će se posebno osvrnuti na vinkovačke kulturne manifestacije. Govorit će o manifestacijama koje se održavaju u Vinkovcima, a fokus će biti na *Vinkovačkim jesenima* najvećoj folklornoj manifestaciji u ovom dijelu Europe.

Cilj je rada predstaviti važnost kulture grada Vinkovaca i prikazati veliki turistički potencijal koji ovaj mali grad krije te naučiti nešto više o gradu koji je specifični urbani prostor regionalne kulture, kako u nacionalnom, tako i u europskom kontekstu.

Prilikom pisanja završnoga rada služio sam se podacima iz turističkog vodiča grada Vinkovaca literature autora Vladimira Ćirića, kao i navedenih internetskih izvora u popisu literature te i šokačkog časopisa *Kolivka*, koji je rezultat djelovanja KUD-a *Šokački rodovi*.

Iz navedenih podataka može se naglasiti kako Vinkovci nisu samo geografski položaj, nego se u promatranje grada treba uključiti i elementi kulturnog pejzaža te promatrati grad kroz ljude i kulturu življenja.

Ključne riječi: grad, kultura, manifestacije, Vinkovci

Abstract

In the final paper titled „Vinkovci – culture of the oldest town in Europe“ it will be discussed about geographical position of the city, its history, important historical archeological finds and manifestations. There will be talk about events held in Vinkovci and the focus will be on Vinkovačke jeseni, the largest folklore event in this part of Europe.

The purpose of this paper was to present the importance of the culture of the city Vinkovci and show the great tourist potential that this small town hides, and learn more about the city which is a specific urban place of regional culture in both national and European contexts.

During the writing of final paper, I used data from the tourist guide of the city of Vinkovci from the literature of author Vladimir Ćirić, as well as online sources which are listed in the bibliography, and the magazine Kolivka which is the result of KUD Šokački rodovi.

From the available data it can be emphasized that the city of Vinkovci is not only a geographical position, but elements of the cultural landscape also should be included in the observation of the city and the it should be observed through people and culture of living.

Keywords: city, culture, manifestation, Vinkovci

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ante Tustonjić potvrđujem da je moj završni rad
diplomski/završni

pod naslovom Vinkovci – kultura najstarijega kontinuranog naselja u Europi

te mentorstvom doc. dr. sc. Tatjane Ileš

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, 15.09.2020.

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Geografski položaj i prirodna obilježja prostora.....	2
3. Pregled povijesti Vinkovaca.....	4
3.1 Pretpovijesno razdoblje – Vinkovci, grad pretpovijesnih kultura	4
3.2. Rimske <i>Cibalae</i>	6
3.3. Naselje Sveti Ilija	8
3.4. Vinkovci u tursko doba	10
3.5. Doba Vojne granice.....	10
4. Grad kulture.....	13
5. Vinkovačka povijesna i kulturna baština svjetskoga, europskoga i nacionalnog značaja	15
5.1. Najstariji indoeuropski kalendar – vučedolski Orion	15
5.2. Rimsko blago Vinkovaca	18
6. Manifestacije	20
7. Vinkovačke jeseni	21
7.1. Povijest.....	22
7.2 Dječje Vinkovačke jeseni	23
7.3. Svečanost otvorenja.....	23
7.4. Folklorne večeri.....	23
7.5. Svečani mimohod	24
7.6. Urbane Vinkovačke jeseni.....	25
7.7. Smotra izvornoga hrvatskog folkloru	25
7.8. Svečanost zatvaranja	25
8. Rimski dani.....	26
9. Zaključak.....	28
10. Literatura	29
11. Prilozi	30

1. Uvod

Vinkovci su grad izuzetno velike povijesti. Na ovome se području još 3.900 godine prije nove ere, pojavljuju prvi stanovnici i time započinje starčevačka kultura. Prvotni je naziv ovoga mjesta još iz antičkog doba bio *Cibalae*, a mjesto je bilo smješteno između dva brežuljka. Gradom su vladali rimski carevi rođeni u *Cibalama*, braća Valentinijan i Valens.

Vinkovci imaju razvijen turizam zbog bogate povijesti i tradicije. Posjetitelji mogu prošetati arheološkim spomenikom izletištem Sopot, te pogledati mnoge druge znamenitosti. Osim navedene povijesti, tradicija je Vinkovcima također bitna. Turistička zajednica grada Vinkovaca održava mnogo kulturnih događanja, od kojih su najpoznatije *Vinkovačke jeseni*. Vinkovačke jeseni traju desetak dana i tada Vinkovčani, ali i posjetitelji mogu uživati u tradiciji i običajima naših djedova i baka kroz oko sedamdeset raznih priredbi. Svaki dan nosi nekakav naziv. Prvi se dan obilježavaju smotre folklor, zatim su tu Dječje Vinkovačke jeseni, Svečanost otvorenja, Šokački divani, Smotra izvornog hrvatskog folklor, Svečani mimohod i Revija konjskih zaprega te na kraju Svečanost zatvaranja Vinkovačkih jeseni.

Promotrimo li pobliže pojam kulture, možemo se pozvati na definiciju: „kultura je cjelokupno društveno naslijeđe neke grupe ljudi, to jest naučeni obrasci mišljenja, osjećanja i djelovanja neke grupe, zajednice ili društva, kao i izrazi tih obrazaca u materijalnim objektima.“ (Hocenski-Dreisedl, M. Papa, D. 2010: 483) te naglasiti da promatrajući povijest Vinkovaca uviđamo veliku prostornu važnost ovog grada, kao i integriranost zajednice, koja spaja tradiciju i suvremenost u novi kulturni proizvod.

2. Geografski položaj i prirodna obilježja prostora

Grad Vinkovci nalazi se u Slavoniji, u istočnom dijelu panonsko-podunavske Hrvatske, točnije na sjevernom rubu Bosutske nizine. Vinkovci su najveće naselje jugoistočne Slavonije i zapadnoga Srijema, nekadašnje važno vojnokrajiško središte i šokačka metropola. Stara gradska jezgra i veći dio grada nalazi se uz lijevu obalu bosuta, na nešto povišenijem i djelomice prapornom terenu, gdje je nadmorska visina od 80 - 85 metara. Na sjeverozapadnome i sjevernome rubu grada završava vinkovačko-đakovački praporni ravnjak, dok se na sjeveroistočnom rubu nalazi vukovarsko lesni ili praporni ravnjak. Sjeverno od navedenih ravnjaka nalazi se Vučanska nizina. Prostor dodira navedenih prapornih ravnjaka najkraća je prirodna veza između Vučanske i Bosutske nizine, odnosno savskog s dunavskim i dravskim prometnim pravcem, kojim prolaze vrlo važne uzdužne i poprječne željezničke i cestovne prometnice te plovni vodotoci. Zbog toga, kao i zbog dobrih topografskih značajki, Vinkovci imaju vrlo povoljan zemljopisni položaj. Kontinuitet naseljenosti je više od osam tisuća godina, što je rijetkost za Europu. Naselja koja su nekada bila na mjestu današnjih Vinkovaca, a bilo je i nekoliko naselja istovremeno. Naselja su se razlikovala prema izgledu, prema broju stanovnika, značaju, snazi i funkciji.

Zbog geoprometnog položaja, kao i zbog društveno-ekonomskih, povijesnih i političkih prilika, od sredine 20. stoljeća, Vinkovci su se razvili u prometno raskrižje i to poglavito željezničkog nacionalnoga i međunarodnoga prometa. Grad ima sportsku zračnu luku „Vrabac“ za manje sportske i turističke zrakoplove. Vinkovcima gravitira četrdesetak manjih ruralnih naselja. Razvijenija i urbaniziranija naselja bliža su gradu. Grad Osijek nalazi se sjeverno od Vinkovaca, na udaljenosti od oko četrdeset kilometara. Osijek je makroregionalno središte istočne Hrvatske. Zapadno od Vinkovaca nalazi se Đakovo koje je manje od Vinkovaca te ima manje stanovnika. Južno od Vinkovaca je Županja, smještena uz rijeku Savu, a na istoku, uz državnu granicu sa Srbijom uz rijeku Dunav smješten je najistočniji grad Hrvatske Ilok. Sjeveroistočno od Vinkovaca, uz Dunav i Vuku, nalazi se Vukovar koji je sjedište Vukovarsko-srijemske županije kojoj pripadaju i Vinkovci. Nedaleko Vinkovaca na važnim cestovnim i željezničkim komunikacijama, nalazi se nekoliko državnih međunarodnih graničnih prijelaza. To su Županja – Orašje i Gunja – Brčko na Savi prema Republici Bosni i Hercegovini, zatim na granici sa Srbijom to su Lipovac, odnosno Bajakovo, Tovarnik – Šid i Ilok – Bačka Palanka na Dunavu. Područjem grada Vinkovaca prolaze dvije državne ceste, a to su D 55 i D 46.

Zbog svega navedenoga Vinkovci ponosno nose naziv Istočna vrata Hrvatske. „Teren je građen od mlađih kvartarnih sedimenata koji su glinoviti i dijelom pjeskoviti, među kojima su najraširenije naslage močvarnoga i pretaloženog prapora i lesa. Te se naslage pružaju uz Bosut, sve do podnožja prapornih ravnjaka.“ (Ćirić, 2015: 12) Na debelim prapornim naslagama u sjevernom dijelu nizine Bosuta razvila su se veoma kvalitetna tla.

Klimatske prilike vinkovačkoga kraja veoma su povoljne i naročito pogoduju rastu ratarskih kultura i šumske vegetacije. „U ovom dijelu Hrvatske rasprostranjena je umjereno topla vlažna klima s toplim ljetima. Ljeta su vrlo topla, zime hladne, jeseni blage, a proljeća ugodno svježā. Srednja godišnja temperatura zraka iznosi oko 11 stupnjeva celzijusevih. Prirodni izvori na gradskom području i u gravitacijskom prostoru nisu brojni, ali su izdašni i koriste se već stoljećima. Nepregledna plodna polja, voćnjaci, vrtovi i šume obilježavaju užu i širu okolicu Vinkovaca. Još uvijek su nadomak grada velike površine poznatih slavonskih, pretežito hrastovih šuma. Već više od jednoga stoljeća koristi se glina za proizvodnju opeke i crijepa. Bogata su nalazišta gline osnova stoljetne opekarske proizvodnje u Vinkovcima i okolici.“ (Ćirić, 2015: 14)

3. Pregled povijesti Vinkovaca

3.1 Pretpovijesno razdoblje – Vinkovci, grad pretpovijesnih kultura

Ćirić (2015:17) smatra da na današnjem gradskom prostoru Vinkovaca arheološki nalazi pokazuju trajnost naseljavanja ovog prostora od neolitika¹ do danas. Arheološka zona Vinkovaca obuhvaća veći dio današnjega naselja Vinkovci. „Povoljan topografski položaj na visokoj obali Bosuta omogućio je naseljavanje toga prostora od prapovijesti do danas. Do sada je u Vinkovcima obavljeno nekoliko stotina arheoloških istraživanja. Cjeloviti prikaz arheološke slike Vinkovaca dostupan je u Gradskom muzeju Vinkovci.“ (Ćirić, 2015: 16) Prvo naselje starčevačke kulture je na *tellu*² Tržnica, danas je to Trg doktora Franje Tuđmana i istočni dio Duge ulice. Sopotska kultura koja je došla kasnije je dobila ime po utvrđenoj gradini Sopot. Oko 3500. godina prije Krista s početkom bakrenoga doba u ove su se krajeve naselili pripadnici badenske kulture koji su naseljavali Dirov brijeg, tržnicu uz Bosut i područje današnjega teretnog željezničkog kolodvora, zatim lasinjske i lasinjsko-salkucanske, a potom kostolačke i vučedolske kulture. Središte vučedolskoga utvrđenog naselja također nalazilo se na tellu Tržnica. Uz mnoštvo predmeta koji svjedoče o postojanju vrlo razvijene vučedolske kulture na području Vinkovaca, epohalno otkriće predstavlja pronalazak najstarijega indoeuropskog kalendara nazvanog Vinkovački Orion, kojega je oslikanog na vučedolskoj posudi pronađenoj 1978. godine na lokaciji današnjeg hotela „Slavonija“, u najužem središtu Vinkovaca 1998. godine dešifrirao arheolog Aleksandar Durman.

Početak brončanog doba razvila se vinkovačka kultura koja datira oko 2.300 godina prije Krista s utvrđenim naseljem na već spomenutom lokalitetu. Nakon toga pojavila se Vatinska, pa Belegiš kultura koja je bila u izravnoj vezi s kulturom polja s žarama. Oko tisuću godina prije Krista zbog novih seoba prvo se razvila daljska kultura, a u šestom i petom stoljeću prije Krista i srijemska kultura koja je najznačajnija kultura starijega željeznog doba. Pred kraj četvrtog stoljeća prije Krista u ove krajeve su se naselili Kelti nositelji keltsko-latenske kulture. U trećem stoljeću prije Krista Kelti Skordisci osnovali su naselje na području koje se danas naziva Ervenica. U prvom stoljeću prije Krista Skordisci su izgradili utvrđeno naselje i na Dirovom Brijegu, u blizini ušća potoka Nevkoša u Bosut. Smatra se kako je to naselje bilo upravno, trgovačko i obrtničko središte šire keltske zajednice. Utvrdu i naselje u doba batonskih ustanaka razorili su i spalili Rimljani oko osme godine kada su pokorili Ilire i

¹ Mlade kameno doba

² Vučedolsko naselje

Kelte te osvojili ovo područje. U široj zoni grada otkriveno je nekoliko arheoloških nalazišta koja svjedoče o kontinuitetu naseljenosti ovoga područja kroz više od osam tisućljeća. „Gradski muzej Vinkovci od 1996. godine sustavno istražuje lokalitet te je utvrđeno najmanje pet stambenih horizonata u četiri razvojne faze.“ (Potrebica i Dizdar, 2002:79.)

Slika 1. Kuće na Sopotu ; izvor: turistička zajednica vukovarsko-srijemske županije

3.2. Rimske *Cibalae*

Rimljani kada su došli na područje današnjih Vinkovaca izgradili su svoje utvrdu i naselje. Rimsko naselje *Cibalae* se razvilo istočno od Dirovog brijega uz lijevu stranu bosuta oko središnjeg naselja Tržnice *tella*. Ime je vjerojatno dobilo prema ilirskom nazivu za brežuljak. Smješteno pri kraju dunavskog limesa³ provincije *Pannonije Inferior*, *Cibalae* su bile središte vojne postrojbe. Za cara Hadrijana u 2. stoljeću *Cibalae* postaju municipij⁴, a za Karakala u 3. stoljeću kolonija koja se zvala *Colonia Aurelia Cibalae*. Kolonija je najviši rang koji je neki grad mogao imati u Carstvu. Naselje je bilo utvrđeno bedemima. Bedemi su u početku bili zemljani s drvenom palisadom, a kasnije zidani. Između bedema se nalazio kanal ispunjen vodom. „Brojnim zaštitnim iskopavanjima utvrđeno je da su *Cibalae* imale vodovod, kanalizaciju, terme, hramove, trgovine, obrtničke radionice i stambene četvrti. Od obrta se posebno isticalo keramičarstvo. *Cibalae* su imale najveći broj keramičarskih peći u provinciji. Izvan utvrde u današnjoj Ervenici i na Krnjašu bila su manja naselja u kojima su živjeli lončari i ribari.“ (Ćirić, 2015: 18) Uz ostatke zidina, građevina, kipova, nadgrobnih spomenika, različitih posuda, alata, brončanih, bakrenih, željeznih, srebrnih i zlatnih ukrasa, kopči, prstenja, naušnica, narukvica, brončanih i metalnih novčića na području su grada pronađeni i zlatnici od kojih su najpoznatiji oni iz doba rimskih careva rođenih u *Cibalama* – Valentinijana i Valensa. Na svim glavnim cestama koje su vodile iz grada nalazile su se nekropole.

Ćirić (2015:22) smatra da mnogobrojni simboli svjedoče i o ranoj pojavi kršćanstva. U trećem stoljeću osnovana je biskupija, *Ecclesia Cibalitarum*. Progona kršćana započeli su rano i bili su veoma snažni. Sredinom trećeg stoljeća mučen je i ubijen biskup Euzebije, a potom i lektor *cibalitanske* crkve Polion. *Cibalae* su bile cestama dobro povezane s drugim okolnim rimskim naseljima i gradovima. U donjem toku Ervenice i na njezinu ušću u Bosut nalazilo se pristanište, riječna luka. Rimljani su za plovidbu koristili Bosut, Ervenicu, prokopane kanale i Vuku povezavši na taj način Savu i Dunav. *Cibalae* zauzimaju posebno mjesto u povijesti rimskoga doba i po tome što su u njma rođena dva rimska cara, braća Valentinijan i Valens, sinovi uspješnog rimskog vojskovođe Gracijana. Valentinijanovi sinovi Gracijan i Valentinijan II. također su bili rimski carevi. Takvim povijesnim podatkom u Hrvatskoj se mogu pohvaliti samo današnji Vinkovci. Pokraj *Cibala* odvijala se bitka kojom se odgovaralo pitanje tko će vladati carstvom, ali i sudbina samoga Carstva. Godine 314. Konstantin Veliki

³ Utvrđena rimska granica

⁴ Rimski grad sa samostalnom gradskom upravom

porazio je Licinija i to tako da se uoči bitke koja se kod *Murse* odigrala 351. godine između Konstancija II. i uzurpatora Magnecija, Konstancije utaborio južno od *Cibala* i s 80.000 vojnika krenuo prema *Mursi*.

Arheološkim iskopavanjima i istraživanjima otkriveni su brojni ostatci temeljem kojih se može rekonstruirati život u rimskim *Cibalama*. Jedan od najznačajnijih lokaliteta iz toga razdoblja predstavlja arheološkog nalazište Kamenica. Ono obuhvaća područje manje uzvisine, između Vinkovaca i Mirkovaca. „Istraživanjem 1967. godine otkrivene su dvije grobne komore zidane opekom i ožbukane, a uz njih puno građevinskog materijala, ostataka štukature, fresaka, novca i slično.“ (Ćirić, 2015: 23) Nalazi upućuju na to kako se tu vjerojatno nalazio memorijalno-cemeterijalni prostor posvećen mučeniku lektoru Polionu, datiran u 3.- 4. stoljeću. U četvrtom stoljeću rimska vlast je oslabjela. Barbari su uslijedili s provalama i *Cibalae* su opustošili nekoliko puta. Gepidi, Huni, Istočni Goti, Langobardi, a potom Avari i Slaveni su vrlo brzo opustošili rimske *Cibalae*. Avari su ostatke *Cibala* razorili 579., a od 582. – 769. godine te krajeve su osvojili Avari i Slaveni. Tijekom petog i šestog stoljeća *Cibalae* su vjerojatno bile u ruševnom stanju, a život se odvijao u vrlo smanjenom opsegu samo u pojedinim dijelovima na lokaciji grada, poput gepidskoga naselja iz šestog stoljeća na području današnjega hotela „Slavonija“. Avarskoslavenska ostavština na tlu Vinkovaca upućuje na nisku naseljenost. Hrvati, došavši s Avarima, izgradili su od ruševina *Cibala* novo naselje *Palina*. Postupni razvitak *Paline* rezultirao je izgradnjom crkve posvećene sv. Iliji krajem jedanaestoga i početkom dvanaestoga stoljeća. Avarska prevlast nad područjem današnjih Vinkovaca završila je krajem osmog stoljeća kada su došli Franci i osvojili područje. Franački vazali su postali slavenski knezovi. Kasnije su uslijedila osvajanja Bugara, Ugara, Bizantinaca i Makedonaca, a 1071. godine tim su područjem zavladaali Mađari.

3.3. Naselje Sveti Ilija

Iskra-Janošić (2007:15) smatra da je slavenska nazočnost vezana uz bjelobrdsku kulturu koja se pojavila u desetom stoljeću i koja je trajala sve do trinaestog stoljeća. Na kraju današnje Gundulićeve ulice, na zapadnom rubu rimskih *Cibala*, oko 1100. godine u vrijeme mađarsko-hrvatskoga kralja Kolomana, sagrađena je ranoromanička crkva posvećena sv. Iliji. Temelji te crkvice ranoromaničkoga stila otkopani su 1965. godine. Crkva je bila građena od lomljenih rimskih opeka, dakle sigurno od ostataka nekadašnjih *Cibala*. Opeka je vezana živim vapnom i žutim pijeskom. Oblik crkve, raspored ležena i unutrašnjih pilona vidljiv je iz tlocrta. Naknadno su u crkvi podignuta dva stupa koja su dijelila lađu od narteksova i možda nosila drveni kor. Prema nekim izvorima graditelji crkve vjerojatno su bili benediktinci. Dimenzije crkve za ono vrijeme daju naslutiti da je naselje bilo prilično razvijeno za ono vrijeme. U spisima se navodi kako je zaštitnik crkve sv. Ilija. Gledajući sve karakteristike stila, crkva je pripadala starohrvatskim crkvicama slobodnih oblika karakterističnim za primorski prostor. Crkvice sv. Ilije iz Vinkovaca jedini je starohrvatski sakralni arhitektonski spomenik otkopan na sjeveru Hrvatske. Pri arheološkom iskapanju, ispod dva metra dubokih temelja otkopani su paralelni zidovi rimske opeke usmjereni na jug, koji vrlo vjerojatno pripadaju rimskoj ranokršćanskoj crkvi koja je tada bila izvan zidina *Cibala*. Tu prvu ranokršćansku crkvu vjerojatno je izgradila jaka kršćanska zajednica u ranijem vremenskom razdoblju. Pokraj obnovljene ranoromaničke crkvice nastalo je i razvilo se istoimeno naselje kojim započinje povijest današnjih Vinkovaca.

Naselje se razvilo u trgovište, a uz njega su nastala dva ratarska naselja, Krnjašci i Ervenci. Prvi pisani spomen toga srednjovjekovnoga naselja potječe iz 1332. godine, a upisao ga je papin legat prigodom prikupljanja poreza u ovim krajevima. Kako su ovo područje osvojili Mađari, gospodari naselja bili su hrvatsko-mađarski plemići iz porodica Sent-Magoč, Talovci, Gorjanski, Berislavići i drugi. U četrnaestom stoljeću je uz temelje stare crkve sagrađena znatno veća gotička jednobrodna crkva, također posvećena sv. Iliji. Naselje Sv. Ilija počelo se jače razvijati, a nakon 1300. godine toliko je ojačalo da su benediktinci iz samostana Sv. Duha kod Nuštra sagradili na istom mjestu novu, veliku i uglednu građevinu. Ta treća crkva na Meraji sagrađena je također od opeke i građevnih ostataka starih *Cibala*. Postoji mogućnost da je stara crkvice bila u organskoj vezi s novom crkvom i da je imala funkciju kapelice ili sakristije. U prilog tome govori obris velikoga otvora u zidu gotičke crkve na jednom segmentu. Oko te stare crkve bilo je prema tadašnjem običaju uređeno i groblje. Groblje je bilo na višem zemljištu u odnosu na crkvu i službeno je nazivano po

posvećenim oltarima te crkve. Tu su gotičku crkvu zapalili Turci 1526. godine kada je prema Mohaču prolazio Sultan Sulejman s 200.000 vojnika.

Koncem sedamnaestoga stoljeća, po odlasku Turaka, vraća se razbjeglo stanovništvo te počinje obnavljanje zapuštene crkve. Stara crkva je u to doba popravljena, pokrivena šindrom⁵ i obijeljena. Prema predaji u njoj je pronađena slika sv. Vinka. Prilikom uređenja došlo je i do nekih stilskih promjena. Crkva je dobila barokna obilježja. Početkom 18. stoljeća crkva je opet stradala u požaru. Ubrzo je popravljena. Godine 1885. građevina je prodana u privatni posjed i radikalno pregrađena. Kao skladište, crkva je služila i nakon Drugoga svjetskog rata. U vremenu između dvaju svjetskih ratova bila je u vlasništvu imućne vinkovačke obitelji Veselinović. Godine 2001. je obnovljena. U srednjem vijeku usporedno s nazivom Sv. Ilija, javio se i naziv Sv. Vinko, a kasnije *Wynkocz*, *Winkowcze*, *Winkoftzi* i Vinkovci.

Iskra-Janošić (2007:16) smatra da ime Vinkovci kao naziv jednoga od naselja koja su se nalazila na današnjem gradskom području prvi se puta spominje 1491. godine. Vremenom taj naziv postaje češći. Naziv Vinkovci potječe od antičke tradicije uzgoja vinove loze te se taj simbol i danas nalazi na grbu Vinkovaca.

Slika 2. Crkva sv. Ilije na Meraji ; izvor: Vinkovački vjesnik

⁵ Hrastove daščice

3.4. Vinkovci u tursko doba

U 15. su stoljeću došli Turci i postupno su Osmanlije osvojili Slavoniju i Srijem. Trgovište Sv. Ilija došlo je pod tursku vlast 1536. godine. Vinkovci i okolica pripali su Srijemskom sandžakatu. Sjedište kadiluka⁶ i nahije⁷ postali su selo Nijemci koji se nalaze jugoistočno od Vinkovaca. Sjedište druge nahije nalazilo se u selu Ivankovu koji se nalazi zapadno od Vinkovaca. Vladanjem Osmanlija trgovište Sv. Ilija je izgubilo značaj i ubrzo propalo. „Naselje je tada imalo nekoliko malih ulica – sokaka, sa svega tridesetak kuća građenih pretežito drvom. Proces islamizacije starosjedilaca i naseljavanje muslimanskog stanovništva započeo je odmah po dolasku Turaka i trajao je do kraja turske vladavine. Veći dio starosjedilačkog stanovništva uspio se oduprijeti islamizaciji. Pred kraj vladavine u sedamnaestome stoljeću kada im je moć oslabila, Turci su obnovili utvrdu na Dirovom brijegu kako bi zaustavili napade austrijske vojske. Nakon poraza kod Slankamena 1691. godine Turci su nakon sto pedeset i pet godina vladavine napustili ove krajeve ostavivši iza sebe pustoš.“ (Šalić, 2017: 25) Malo i siromašno naselje Sv. Ilija bilo je okruženo ostatcima starih sela čije se pučanstvo raselilo ili stradalo. Ubrzo poslije turskoga povlačenja stanovništvo iz malih, opustjelih, okolnih sela se polako naseljavalo u blizini stare crkve.

3.5. Doba Vojne granice

Stanovništvo se u to vrijeme najviše okupljalo oko stare crkve na Meraji. Postojeće su se ulice produžile, a nastale su i neke nove. Ćirić (2015:28-32) da se prva gradska jezgra Vinkovaca razvila se oko crkve posvećene sv. Iliji. Crkva sv. Ilije je postala središte za razvitak novih Vinkovaca i zbog toga je sv. Ilija zaštitnik grada Vinkovaca. U neposrednoj blizini crkve, odnosno prve urbane jezgre grada, jugozapadno uz rijeku Bosut razvio se Krnjaš u koji su se naselili stanovnici napuštenog sela Krnjašci. U to vrijeme u Carevini je došlo do velikih promjena u teritorijalnome i upravnom ustroju. U ovom dijelu Carevine, uz civilni dio, takozvanu Paoriju, uvedena je i Vojna krajina ili Granica. Početkom osamnaestoga stoljeća, godine 1701. Vinkovci su ušli u sastav Vojne krajine u kojoj su ostali gotovo 180 godina. 130

⁶ Sudsko i upravno područje u Turskom Carstvu

⁷ Dio Kadiluka

godina su bili važno upravno, vojno i graničarsko središte. U vojnokrajiškome razdoblju nastaje i razvija se nova urbana jezgra oko koje su se Vinkovci dalje razvijali. To su današnje najuže središte Vinkovaca. U tome starom dijelu prevladava graničarsko, barokno graditeljstvo. Za razvitak Vinkovaca u tom razdoblju posebnu važnost imala je odluka o izboru Vinkovaca za vojno i upravno središte u ovom dijelu Granice. 1747. godine Sjedište Brodske pješadijske pukovnije premješteno je iz Broda u Vinkovce, ali ime pukovnije ostaje isto. 1750. godine Vinkovci su postali sjedište Slavonske konjičke pukovnije. Bili su to početci izrastanja Vinkovaca u izrazito vojničko upravno središte. U Vinkovcima tada je bilo i sjedište brigadnoga generala pukovnika VII. brodske pukovnije, satnika IX. vinkovačke satnije, sjedište vojnoga zapovjedništva, pukovnijskoga liječnika i veterinara, kao i gospodarskih ureda poput uprava šuma i drugih. Uslijedio je urbani, teritorijalni i demografski razvitak, a došlo je i do niza drugih socijalnih, gospodarskih i kulturoloških promjena. „Vojnoj i upravnoj vlasti Granice bio je potreban odgovarajući prostor prilagođen poglavito vojničkim aktivnostima i načinu života. Stari, skućeni, urbani prostor, nepravilnoga i krivudavoga uličnoga toka nije bio pogodan za to.“ (Ćirić, 2015: 31) Graničarske vlasti odabrale su novi prostor i urbanistički ga oblikovale prema svojim potrebama s pravocrtnim ulicama koje se sijeku pod pravim kutem, te imaju prostrani središnji trg. Na nenaseljenom prostoru, na kojemu su se nalazili ostatci rimskih *Cibala*, nastala je nova urbana jezgra Vinkovaca. Prostor nekadašnjeg Foruma rimskih *Cibala*, a na kojem su za turskog vladanja bili vrtovi i njive, vojne vlasti počele su uređivati u vojno vježbalište. Oko njega postupno su se gradile vojne i upravne zgrade. U prvoj su polovici 19. stoljeća drvene zgrade dotrajale, a zamijenile su ih zgrade zidane opekom. Prostor koji su okruživale sagrađene zgrade po zapovijedi pukovnika Phillipa Lewina de Becka, koji je 1754. postao zapovjednikom Pukovnije, nasut je s više tisuća kola pijeska kako bi se uredio za vojne potrebe. Uz desnu stranu Bosuta stvoreno je vojno vježbalište i parkovski prostor koji je kasnije dobio ime *Lenije*. Od Meraje prema novom središtu produžavale su se stare ulice i stvarale nove poprečne ulice. U pukovniji su bile osnovane brojne ciglane zbog velike potražnje za opekom.

Znatan dio vojnokrajiških kuća gotovo u izvornom obliku sačuvan je do danas. Premda su Vinkovci postali značajno graničarsko središte, gospodarstvo, obrt i trgovina u gradu bili su slabo razvijeni. Vojne vlasti naseljavale su strance, pretežito Nijemce, kako bi pokrenule gospodarski razvoj naselja, ali se taj proces odvijao sporo i Vinkovci nisu postali jače gospodarsko središte. Graničarske vlasti uvele su strogu plansku gradnju, provodeći od 1749. naredbu o urbanizaciji. Prema toj naredbi kuće su morale biti u nizu, zabatima

⁸okrenute prema ulici. Kasnije su se gradila kuće na frontu, izduženoga pročelja koje su pratile smjer pružanja ulice. Za takvo plansko uređenje Vinkovaca i okolnih sela bio je zaslužan grof Friedrich Ludwig von Donhoff, zapovjednik Brodske pukovnije od 1761. do 1772. godine. Kuće su tada dobile i brojeve. Broj kuće davao se prema vremenu izgradnje kuće. Stari kućni brojevi uvedeni su 1784. godine, a 1810. godine Vinkovci su bili popisani po novim kućnim brojevima. Tek početkom dvadesetog stoljeća ulice su dobile svoj naziv. U osamnaestom stoljeću počinje se razvijati školstvo, pogotovo uvođenjem hrvatskoga jezika u nastavu 1868. „Za vojne potrebe cijele Slavonije osnovane su u Vinkovcima *Glazbena škola* (1857.) i *Pukovnijska škola za izobrazbu podoficira* (1858.), koja prerasta u *Šegrtsku školu* (1886.) i kasnije *Djevojačka stručna škola* (1894).“ (Virč, 1988: 25.) Nakon drugog svjetskog rata dolazi do razvoja industrije na području Vinkovaca te čitave Slavonije. „Tako nastaje metalno poduzeće *Metal* (1948.), obučarsko *Kvalitet* (1953.), građevinsko *Graditelj* (1954.), krojačko-konfekcijsko *Đuro Salaj* (1845.), stolarsko *Slavonski hrast* (1947.), kasnije *Spačva* (1956.), trgovačko *Zvijezda* (1948.), *Komunalno poduzeće* (1952.) i *Parna pekara* (1956).“ (Virč, 1988,:43.) Školstvo i kultura se razvijaju u ovom razdoblju. Osnovane su mnoge strukovne i gimnazijske škole, a također otvaraju se i kazališta, muzeji i galerije.

⁸ Trokutasta zidna ploha na pročelju građevine

4. Grad kulture

Vinkovci imaju dugu bogatu kulturnu umjetničku i znanstvenu tradiciju. Ćirić (2015:53) smatra da od 1952. godine do danas izlaze lokalne novine, *Vinkovački list*, koji se zvao ranije *Vinkovačke novosti*. Od 1953. godine emitira se program radijske postaje Vinkovci. Uz spomenutu prije nekoliko godina osnovana je i radijska postaja *VFM radio*, zatim radio *Pannonia*, danas radio Vinkovci. 1994. godine lokalna televizijska postaja započela je s emitiranjem programa, Vinkovačka televizija. Važnu ulogu u kulturnom životu Vinkovaca imaju Gradski muzej i Galerija umjetnosti, Gradsko kazalište, Centar za znanstveni rad HAZU-a, Ogranak Matice hrvatske, Glazbena škola Josipa Runjanina, Slavonska naklada Privlačica, Turistička zajednica, Gradska knjižnica i čitaonica, Gradska organizacija Crvenoga križa, Zajednica kulturno-umjetničkih društava. Iz Vinkovaca potječe mnogo znamenitih osoba, bilo da se radi o kulturi, znanosti ili umjetnosti, a to su: Oton Kučera, Julije Domac, Josip Brunšmid, Viktor Hoffiller, Stojan Dimitrijević, Andrija Štampar, Ferdo Šišić, Josip Matasović, Mijo Brašnić, Antun Levaković, Stjepan Schulzer Muggenburški, Matija Antun i Josip Relković, Josip i Ivan Kozarac, Joza Ivakić, Josip Bogner, Zlatko Tomičić, Josip Kosor, Vladimir Kovačić, Izidor Kršnjavi, Ante Kovač, Dionizije Švagelj, Miroslav Slavko Mađer, Josip Runjanin, Nikola Hercigonja, Slavko Janković, Vanja Radauš, Alojzija Ulman, Antun Babić, Ivan Domac, Slavko Kopač, Branko Ružić, Vinko Pajalić, Joza Mataković, Vanja Drach, Nada Subotić, Ivo Fici, Mato Ergović, Rade Šerbedžija i drugi. Vinkovci su unazad nekoliko godina postali grad važnoga glumačkog festivala. Festival glumca je godinama vodio profesor Himzo Nuhanović koji je u kazališnom životu Vinkovaca ostavio značajan trag kao glumac, scenarist i redatelj.

I danas Vinkovci predstavljaju značajno kulturno i prosvjetno središte Hrvatske. Zabavnu glazbu čije je izvorište u narodnoj tradicijskoj tamburaškoj glazbi, vinkovački tamburaški sastavi među prvima su u Hrvatskoj promovirali tu glazbu i pridonijeli njezinoj popularizaciji. Tamburaški sastavi „Dike“, „Bosutski bećari“, „Sinovi ravnice“ i drugi već desetljećima slove kao najbolji u zemlji. Značajno mjesto na hrvatskoj rock sceni imali su i neki vinkovački bendovi. Osamdesetih godina prošloga stoljeća to su bili „Pogreb X“, „The Užas“, „ŠpilŠul“, i „Satan Panonski“, a devedesetih „Kojoti“, „Majke“ i Goran Bare. Danas su na vinkovačkoj rock sceni aktualni „The Karambol“ i „Septica“. Veliku popularnost stekao je i reper Dalibor Bartulović Shorty, a veliki uspjeh i popularnost u pop glazbi postigla je

„Colonia“ u čijem su sastavu od osnutka sudjelovali Vinkovačani Boris Đurđević i Tomislav Jelić Kameni.

Slika 3. Rodna kuća Josipa i Ivana Kozarca ; izvor: wikipedia ; prema: MirkoS18

5. Vinkovačka povijesna i kulturna baština svjetskoga, europskoga i nacionalnog značaja

5.1. Najstariji indoeuropski kalendar – vučedolski Orion

Vinkovci i uža okolica grada prava su arheološka riznica, kako pretpovijesnih kultura, tako i rimskoga razdoblja staroga vijeka. Gotovo da nema pedlja zemlje u užem središtu grada, a da se prilikom bilo kakvoga dubljeg kopanja ne naiđe na tragove života ljudi iz daleke prošlosti. U posljednjih nekoliko godina iz Vinkovaca su u svijet odaslane vijesti o nekoliko senzacionalnih arheoloških otkrića. Zbog vrlo bogatog arheološkog fundusa osnovan je stalni arheološki postav u Gradskom muzeju kojim se na dobar način s 10.000 artefakata prezentira život stanovnika u pretpovijesti i ranoj povijesti koji su naseljavali ovaj kraj. Gotovo 8.000 godina kontinuirane naseljenosti svrstavaju Vinkovce u najstarije naselje Europe i svijeta. Ćirić (2015:148) smatra da su neke pretpovijesne kulture autohtone, vinkovačke, koje čak i nose imena prema lokalnim toponimima, a pretpovijesna kultura koja se posebno izdvaja i koja se prema svojim dostignućima može uspoređivati s tadašnjim, u povijesti daleko poznatijim kulturama zasigurno je vučedolska kultura. Tim prije što je u Vinkovcima pronađena posuda – terina⁹ sa slikom najstarijeg indoeuropskog kalendara i kalupi za lijevanje bronce koji su bacili novo svjetlo na saznanja o europskoj povijesti o kojoj se malo znalo. Vučedolska kultura obilježila je razdoblje od 3000. do 2200. godina prije Krista u istočnoj Slavoniji i Srijemu odakle se širila na susjedna područja. Ostavila je značajan trag na europsko nasljeđe. Ponikla je na području istočne Slavonije i Srijema, s glavnim nalazištima na lokalitetu Vučedol kod Vukovara po kojemu je dobila ime, te Sarvašu i Vinkovcima, a proširila se na široka europska područja. Pronađene iskopine, osobito keramika iz toga vremena ističe se ljepotom oblika i ornamentike i na sebi nosi prvu slikovnu poruku o načinu života na tom prostoru.

Vučedolci, koji nigdje nisu ostavili zapisano svoje stvarno ime i podrijetlo bili su prvi indoeuropski narod koji je na ove prostore došao u velikom globalnom valu nakon badenske kulture. U vučedolskoj kulturi prepoznaju se novi elementi kao što su novi stambeni objekti, ukopavanje pokojnika u duboke cilindrične jame, teška kola na četirima kotačima i primjena

⁹ Tradicionalno narodno posuđe

nove metalurgije. Bili su izvrsni metalurzi. Lijevali su bakar i arsensku broncu, a došli su i do civilizacijskog otkrića, naime spajanjem bakra i kositra počeli su proizvoditi tvrđu broncu. Stoga se može reći da je s vučedolskom kulturom počelo brončano doba. Simbol vučedolskoga ljevača bila je nadaleko poznata vučedolska jarebica, a ne golubica kako se to ranije smatralo. Prvi su započeli serijsku proizvodnju sjekira koristeći kalupe. Tvorci su keramičkih i drugih proizvoda koji se odlikuju tehnološkom kvalitetom i estetskim vrijednostima što ukazuje da se radi o visoko razvijenoj civilizaciji. Vučedolci su živjeli u naseljima u kojima su gusto poredane kuće bile odvojene uskim prolazima. Veliki broj pronađenih vrčića i zdjelica ukazuje na to da je Vučedolac prvi Europljanin koji je objavio iz vlastite posude. Uz mnoštvo predmeta koji svjedoče o postojanju razvijene vučedolske kulture na području Vinkovaca, epohalno otkriće predstavlja pronalazak najstarijeg indoeuropskog kalendara nazvanog Vinkovački Orion.

Podnica pješačke zone u Vinkovcima, u Ulici kralja Zvonimira ukrašena je simbolima s najstarijega indoeuropskoga kalendara. Četiri horizontalna pojasa, od kojih na gornja tri nedostaje nekoliko polja jer je posuda oštećena, prikazuju karakteristična zviježđa, ali i Sunca i to na proljetnu ravnodnevnicu. „Godišnja doba u podnici pješačke zone predstavljena su razvijenim pojasevima i ortogonalnom projekcijom posude. Ortogonalna projekcija spaja ljeto i proljeće te jesen i zimu. U svakom pojasu, godišnjem dobu prikazan su zviježđa koja su tada dominirala na noćnom nebu iznad Vinkovaca. U proljeće – Orion i Sunce, ljeti – Plejade, Kasiopeja i Labud, u jesen – Plejade, Blizanci, Ribe i Pegaz, a zimi Plejade, Blizanci, Ribe, Pegaz, Kasiopeja i dominantno zimsko zviježđe Orion. Interpoliranjem sadržaja najstarijega kalendara u Europi u postojeću dobro očuvanu i vijednu vojnoograničarsku te noviju secesijsku urbanu strukturu, uža gradska jezgra pretvorena je u jedinstven urbano-arhitektonski i kulturološki prostor“ (Ćirić, 2015: 152). Orion u podnici vinkovačke pješačke zone jedinstvena je prezentacija povijesne baštine ne samo u europskim, već i u svjetskim razmjerima koju u Europi ima samo jedan grad – Vinkovci.

Slika 4. Posuda Orion – najstariji indoeuropski kalendar ; izvor: Gradski muzej Vinkovci

Slika 5. Vinkovački korzo ukrašen detaljima Orion ; izvor: press032.com

5.2. Rimsko blago Vinkovaca

Dio bogate rimske baštine izložen je u prostorima Muzeja, a veliki je dio te baštine desetljećima otpreman u Arheološki muzej u Zagrebu. Dio rimskoga fundusa, točnije sarkofazi i nadgrobne ploče, izložen je u lapidariju muzejskoga dvorišta. Ćirić (2015:154) smatra da je prava svjetska senzacija bilo otkriće srebrnoga posuđa u ožujku 2012. godine, a u lipnju otkriće ostataka kršćanske bazilike koja je utvrđena na arheološkom lokalitetu Kamenica u rubnoj zoni Vinkovaca. Prilikom arheoloških istraživanja u središtu Vinkovaca u rimskom sloju otkrivena je jama – ostava u kojoj je nađena skupina luksuznog srebrnog posuđa koje se okvirno datira u drugu polovicu četvrtog stoljeća. U jami je nađeno četrdeset i osam posuda ukupne težine trideset i osam kilograma, a to su pladnjevi, tanjuri, zdjele, vrčevi, čaše, žlice i slično. Pojedini primjerci su pozlaćeni i ukrašeni tehnikom *niella*, a dio sadrži i gravirane ukrase životinjskih i biljnih motiva. Pretpostavlja se da je posuđe pripadalo bogatoj cibalitanskoj obitelji. Za baziliku se pretpostavlja da ju je podigao car Valentinijan I. i da je posvećena lektoru Polionu koji je spaljen na lomači zbog svojih kršćanskih uvjerenja.

Geofizička istraživanja koja su provedena krajem šezdesetih godina dvadesetog stoljeća otkrila su podzemne prostorije s kriptom. no tomu se nije pridavala veća važnost. Slijedi pronalask šezdeset i dva groba iz rimskoga vremena u blizini samoga središta grada. Najnoviji pronalazak je na lokalitetu kod Starih Jankovaca gdje je pronađen grob s dva konja i dvokolicom. Arheolozi smatraju da su konji pokopani s vlasnikom koji je bio na samom vrhu rimske provincijalne administracije radi ritualnog ukopa, no također smatraju da je grob opljačkan. Konji su ubijeni nakon smrti vlasnika pali kao žrtva i prilog za zagrobni život svog vlasnika.

Slika 6. Pronađeni ostaci rimske dvokolice i konja; izvor: magazin.hrt.hr

6. Manifestacije

Grad Vinkovci nudi svojim posjetiteljima mnoštvo manifestacija i kulturnih događanja koja se protežu tijekom cijele godine.

Neke od manifestacija koje Vinkovci nude su :

1. *Pokladno jahanje* – vuče korijene iz vremena Vojne krajine.
2. *DORF* – festival dokumentarnog glazbenog filma.
3. *Lutkarsko proljeće u Vinkovcima* – inozemna i hrvatska lutkarska kazališta
4. *Rimski dani* – priredbe, radionice, sajmovi koji prikazuju bogatu povijest grada.
5. *Dani Josipa i Ivana Kozarca* – književno-znanstvena manifestacija
6. *Šokačka rič* – očuvanje slavonskog dijalekta
7. *Rock marinifest* – humanitarni rock festival
8. *Vinkovačke jeseni* – najveća folklorna manifestacija ovoga dijela Europe.

Za Vinkovce možemo reći kako su grad koji drži do svojih običaja. Grad koji ima povijest staru više od osam tisuća godina, a mnoge civilizacije, narodi i kulture su prošle kroz njega. Da bi se svi ti običaji spasili od zaborava, organiziraju se sve ove manifestacije. Mnoga kulturno-umjetnička društva kao što su: KUD Ljeskovac, KUD Šokački rodovi, KUD Tamburica i KUD Izvor osnovana su u Vinkovcima, kako bi se sačuvala tradicija plesanja folkloru, narodnih plesova, ali i nošnje. Bitno je naglasiti kroz različite manifestacije vizualno i estetsko doživljavanje mjesta, te dopustiti kontakt s posjetiteljima nakon kojega mogu osjetiti same zvukove grada, mirisa koji ga prožima i teksture zgrada. U nastavku rada obradit ću najveće i najznačajnije manifestacije grada Vinkovaca.

7. Vinkovačke jeseni

Manifestacija Vinkovačke jeseni proizašla je iz duše slavonskoga čovjeka, potvrda je ljepote Hrvatske ravnice te teži k tome da se ne zaboravi nekadašnje selo, njegovi ljudi i običaji, posebno kulturna baština, koju treba otkrivati suvremenom čovjeku i ljubitelju narodnih glazbenih umjetnina. „Tijekom posljednjih četrdeset godina, Vinkovačke su jeseni ostvarile puno više nego što je bilo planirano. Svake godine ljude i njihove horizonte proširuju i obogaćuju novim manifestacijama stoga možemo sa sigurnošću potvrditi kako je ovo smotra izvornoga folklora, ali i gospodarska, kulturna, turistička, sportska i zabavna manifestacija koju možemo svrstati u red najrazvijenijih i najznačajnijih smotri u Hrvatskoj.“ (Ripić, M. 2017:33)

Landeka (1993:n.p.) smatra da je ovo najveća i najpoznatija folklorna, kulturna, gospodarska i turistička manifestacija ne samo Vinkovaca i okolice, već Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema te kontinentalne Hrvatske, a na samoj manifestaciji sudjeluju folklorne skupine iz različitih dijelova Hrvatske i drugih zemalja Europe i Amerike. U početku je tu bila lokalna smotra izvornoga slavonskog folklora na kojoj su nastupale folklorne skupine iz okolice Vinkovaca, a potom i Slavonije i Baranje. Zahvaljujući Vinkovačkim jesenima plesna tradicija kontinentalne Hrvatske uspješno se čuva i njeguje te se iz godine u godinu broj seoskih folklornih društava povećava.

Ova manifestacija danas traje deset dana te se u tome razdoblju održi oko sedamdeset raznih priredbi i događanja u kojima aktivno osudjeluje oko devet tisuća sudionika i broji oko 150.000 posjetitelja, a kao i svake godine najveću pozornost privlači Mimohod s revijom konjskih zaprega. Bivši vinkovački gradonačelnik navodi kako je osnovni cilj postojanja Vinkovačkih jeseni očuvanje tradicijske baštine i uključivanje što većeg broja mladih u folklorna društva kako bi se iz naraštaja u naraštaj nastavilo s njegovanjem i očuvanjem slavonskog folklora i narodnih običaja.

Slika 7. Grb Vinkovačkih jeseni; izvor: novosti.hr

7.1. Povijest

Prve Vinkovačke jeseni održane su u rujnu 1966. godine. Landeka (1993:n.p.) smatra da su nastale na temeljima bogate vinkovačke književne baštine, jer je u početku ona bila okosnica manifestacije, dok je smotra folklor, koja je danas temeljni dio, tada bila popratna priredba. Svake slijedeće godine Vinkovačke jeseni su sadržajima, efektivnošću i kvalitetom rasle, a 1990. godine dobivaju titulu državne Smotre izvornoga hrvatskog folklor s međunarodnim sudjelovanjem folklornih skupina. Vinkovačke jeseni su podijeljene na sadržaje kao što su Folklorne večeri, Svečanost otvaranja, Šokački divani, Dječje vinkovačke jeseni, Smotra izvornoga hrvatskog folklor, Svečani mimohod i revija konjskih zaprega te na samome kraju Svečanost zatvaranja Vinkovačkih jeseni. „Uz ove središnje sadržaje tijekom desetak dana trajanja manifestacije Vinkovačkih jeseni su godinama širile svoj profil uključujući u okvire svojega trajanja brojne druge popratne sadržaje: predstavljanje različitih izložbi, knjiga, održavanje stručnih skupova, književnih večeri, koncerata, turističkih

prezentacija, gospodarskih događanja i savjetovanja, sportskih priredbi itd. organizatori ovim sadržajima žele dati mogućnost prezentacije brojnim sudionicima, kako bi pokazali bogatstvo i raznolikost događanja na ovim prostorima u ukupnosti suvremenoga života i stvaranja.“ (Ripić, M. 2017: 35)

7.2 Dječje Vinkovačke jeseni

U programu Vinkovačkih jeseni svoje mjesto zaslužuju i oni najmanji. Djeca u narodnim nošnjama prvog vikenda službenog programa Vinkovačkih jeseni predstavljaju blago ovoga kraja, ali i hrvatskog naroda. Od prvih Dječjih vinkovačkih jeseni, koje su održane 1970. godine, sudjelovalo je više desetaka tisuća mališana koji su s ponosom pokazali materijalnu, ali i duhovnu baštinu svojih djedova i baka. Nastupi za naše najmanje odvijaju se u subotu i nedjelju koja prethodi velikim Vinkovačkim jesenima.

7.3. Svečanost otvorenja

Ripić (2017:37) smatra da je svečanost otvorenja uz Mimohod, najposjećenija priredba jesenskih vinkovačkih svečanosti. Za svečanost otvorenja već dugi niz godina scenarij piše profesorica Ana Cvenić. Kako i ovaj dan ne bi bio običan, osmišljavaju „moto“ koji oslikava temu toga dana. Sudionici programa su odabrane slavonske izvorne folklorne skupine, ženske i muške pjevačke skupine, izvođači na slavonskim tradicijskim glazbalima, ali i profesionalci umjetnici, prije svega slavonski glumci i novije tamburaške skupine. Otvorenje ove manifestacije koje je petkom navečer, središnji je događaj uz izravni prijenos Hrvatske televizije.

7.4. Folklorne večeri

Ripić (2017:36) smatra da folklorne večeri obilježavaju smotre folklora KUD-ova iz Vukovarsko-srijemske županije te su jedne od najposjećenijih priredbi Vinkovačkih jeseni, iako prethode samoj manifestaciji. U nekoliko večeri nastupa oko šezdeset KUD-ova s

područja cijele županije. Njihov program prati sud u čijem su sastavu etnolog, etnomuziolog i dva folklorša, koji, nakon programa na okruglom stolu razgovaraju s predstavnicima KUD-ova te iznose svoje stavove, pohvale, ali i upozorenja i kritike kako bi njihov daljni trud i rad bio što uspješniji.

7.5. Svečani mimohod

Svečani mimohod folklornih skupina, domaćih sudionika i gostiju Smotre izvornoga hrvatskoga folklor privlači pažnju posjetitelja, ali i svih stanovnika Vinkovaca. Tradicionalno se mimohod formira na gradskoj tržnici i ide Zvonimirovom ulicom, Pješačkom zonom, Trgom bana Šokčevića, Dugom ulicom, Trgom Franje Tuđmana, Genscherovom do stadiona nogometnog kluba Cibalia, te u njemu sudjeluje oko devedeset folklornih skupina iz Hrvatske i okolice, svečane konjske zaprege, konjanici, kandžijaši, kuburaši, mažoretkinje, limena glazba i još mnogi. Dolaskom na stadion se pravi veliko šokačko kolo na atletskoj stazi stadiona i mnogo manjih kola unutar njega. Nakon završetka mimohoda sudionici i posjetitelji mogu zajedno zaplesati Šokačko kolo i Kukurješće.

Slika 8. Svečana povorka Vinkovačkih jeseni; izvor: magazin.hrt.hr

7.6. Urbane Vinkovačke jeseni

Organizatori nastoje ponuditi sadržaje i onima koje folklor ne zanima. Tako je prije deset godina krenuo Hip-hop na Orionu, a još ranije, prije jedanaest godina krenuo je elektronski party koji okuplja obožavatelje elektronske glazbe iz cijele regije.

Hip-hop na Orionu ima iznimno bogat program. *Graffiti Jam* koji se održava u dvorištu Tehnološkog parka daje priliku grafičarima da izraze svoj stav i estetski osjećaj. Nakon šest godina u Vinkovce se vraća i 3D iluzionističko slikarstvo. Globalna tema svake godine je „umjetnošću protiv nasilja“. „U sokaku *breakdance* radionica za mlade, a na Maloj pozornici održat će se međunarodno *breakdance* natjecanje koje će sigurno privući mnoštvo mladih, jer je jedino u ovom dijelu Hrvatske” – kaže Ivan Gale, začetnik, utemeljitelj i organizator Hip-hopa na Orionu.

7.7. Smotra izvornoga hrvatskog folklor

Subotom u večernjim satima ovoga događanja, četrnaest najboljih folklornih skupina iz Hrvatske, uz jednu domaću skupinu, nastupaju na centralnoj pozornici Vinkovačkih jeseni. Također, sve folklorne skupine koje su pozvane na ovu manifestaciju imaju mogućnost predstaviti svoje programe u nedjelju nakon mimohoda i revije konjskih zaprega na vinkovačkom nogometnom stadionu ili na centralnoj pozornici Jeseni u centru grada.

7.8. Svečanost zatvaranja

Desetoga dana Vinkovačkih jeseni slijedi svečano zatvaranje koje je popraćeno lijepim i prigodnim riječima gradonačelnika te najavom nadolazećih Vinkovačkih jeseni, a u večernjem programu nastupaju odabrane domaće i gostujuće skupine.

8. Rimski dani

Colonia Aurelia Cibalae bile su treći najveći grad u provinciji *Panoniji Sekundi*, koja se protezala na današnjem području Slavonije, Srijema i Baranje. S obzirom kako Vinkovci imaju bogatu povijest Turistička zajednica grada Vinkovaca odlučila je pokrenuti kulturnu manifestaciju pod nazivom „Rimski dani“. Čvrst temelj za razvoj nove manifestacije je naravno činjenica da su jedini rimski carevi rođeni na teritoriju današnjih Vinkovaca. Mnogo je priča isprepletenih s mitovima i različitih verzija događaja koje nije moguće sa sigurnošću utvrditi u vezi života careva i njihovoj vladavini. Valentinijan ima značajno pozitivniju reputaciju zbog svojih velikih vojnih uspjeha, a njegov brat Valens nije zapamćen po dobru. Kako priča kaže Valens je bio debeo i krivonog. Nije vidio na jedno oko, a pogrdni nadimak mu je bio „*sabaiarius*¹⁰“. Po njemu je vinkovačko craft pivo dobilo ime. Temperament i prgavost je ono što spaja oba vinkovačka rimska cara. Nezgodna narav, čini se, bila je obiteljska crta. Legenda kaže da je Valentinijan i umro od bijesa, točnije od moždanog udara koji je zadobio u nastupu bijesa pokušavajući pregovarati s neprijateljem.

Rimski dani je manifestacija koja na najbolji mogući način predstavlja sinergiju između prošlosti i sadašnjosti, prikazuje povijest samoga grada kao i način života i vjerovanje. Održava se svakog prvog vikenda u lipnju. Također je još jedna informacija uvijek zapažena na Rimskim danima a to je da su rimski carevi s ovih područja pili pivo, a ne vino kao što je to inače poznato kroz različite filmove, knjige i ostale povijesne izvore. Rimski dani su edukativna i povijesna manifestacija, a prije svega i turistička putem koje TZ grada Vinkovaca u suradnji sa ostalim organizatorima i partnerima ima u cilju predstavljanje Vinkovaca kroz povijesni i slikoviti prikaz nekadašnje *Colonia Aurelia Cibalae*. Iz godine u godinu raste broj zainteresiranih osoba za manifestaciju, pa se sukladno tome i sama manifestacija kontinuirano proširuje. Tako manifestacija zadnjih nekoliko godina traje tri dana u kojoj su uključene različite radionice za djecu, keramičarske radionice u kojima se izrađuje nakit ili posuđe, borbe gladijatora, mala škola gladijatora, prikaz povijesnih bitku, nastup žonglera s vatrom te radionice u kojoj djeca a i odrasli mogu naučiti male akrobacije sa različitim predmetima.

Nikako se ne smije izostaviti ni rimski sajam u sklopu kojeg sudjeluje mnoštvo izlagača sa svojim domaćim proizvodima koji su isključivo od sastojaka koji su se koristili u tom vremenu. Rimski dani su jedinstvena i mlada manifestacija na području Slavonije s potencijalnog razvoja u narednom periodu. Rimski dani traju već osam godina i doprinose

¹⁰ Lat. pivopija

kulturnom, turističkom razvoju samog grada i okolice. Turistička zajednica grada Vinkovaca na temelju prošlogodišnjih iskustava i edukacijskih programa ulaže dodatne napore u razvoju ove manifestacije. Također treba naglasiti kako su Rimski dani uz Vinkovačke jeseni najznačajnije kulturno-turističko događanje u Vinkovcima. Trajna promocija manifestacije doprinijela je sve većoj popularnosti i prepoznatljivosti grada po ove dvije najznačajnije manifestacije.

Turistička zajednica grada Vinkovaca promatrajući dosadašnje ostvarene rezultate i postignuća ostvarenih jednom ovakvom manifestacijom zaključila je nekoliko činjenica:

1. Povećani broj sudionika na Rimskim danima
2. Povećani broj posjetitelja kako domaćih tako i iz inozemstva
3. Orijeantiranost na sve uzraste i ljude različitih profesija
4. Promocija malih obrtnika i proizvođača te njihovih proizvoda na sajmu
5. Povećani broj noćenja
6. Obogaćena turistička ponuda

Slika 9. Rimski dani u Vinkovcima; izvor: nacional.hr ; prema: Ivan Ivanuš

9. Zaključak

Proučavajući Vinkovce dolazi se do spoznaje da su Vinkovci grad koji je kulturološki i povijesno raznovrsan. Rimljani, Turci, Avari i Huni samo su neki od naroda koji su obitali na prostoru Vinkovaca.

Svi su oni ostavili veliki trag u gradu koji i danas oživljava svoju povijest s mnogim kulturnim događanjima. Tradicija i običaji su vrlo važni za stanovnike Vinkovaca te ih uz mnoge sajmove, radionice i seminare pokušavaju prenijeti na nove generacije. Možemo zaključiti da je najljepši i najbolji način prenošenja i poštivanja tradicije ovog grada sama manifestacija Vinkovačkih jeseni koja kroz nekoliko dana uspješno prikazuje kako je to izgledalo u prošlosti i sadašnjosti te nam otvara nove puteve i daje nove mogućnosti i ideje za svoje buduće djelovanje.

U današnje doba Vinkovci njeguju svoj povijesni turizam kroz mnoge kulturno umjetničke manifestacije te nudi program koji je zahvaljujući svojoj bogatoj povijesti, raznolik. Turisti mogu obići arheološki park Sopot, mnoge sakralne spomenike, rodnu kuću hrvatskih književnika Josipa i Ivana Kozarca te mnoge izložbe. Upravo u Vinkovcima, pronađena je posuda na kojoj su uklesani ukrasi koji prikazuju zvijezde, najstariji indoeuropski kalendar Orion. Mnoge se udruge trude očuvati Šokačku tradiciju i običaje te povodom toga izrađuju ručne radove, oslikavaju boce, šaraju tikvice te izrađuju narodne nošnje.

Zaključno, prilikom proučavanja različite literature može se vidjeti kako se grad Vinkovci sa širokim spektrom mogućnosti širenja kulturnog turizma trenutno nalazi na pravome putu. Uz prave ljude, resurse i na vrijeme prepoznate prilike može se još mnogo napredovati i staviti Vinkovce na kartu najtraženije destinacije europskog kulturnog turizma kamo i pripadaju.

10.Literatura

1. Ćirić, V.. (2015) Vinkovci – turistički vodič. Zebra Vinkovci.
2. Hocenski-Dreisedl, M. Papa, D. (2010) Metaforički jezik u filozofiji brendiranja. Ekonomski vjesnik : Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues, Vol. XXIII No. 2, str. 483-491
3. Iskra-Janošić, I. (2007) Crkva sv Ilije i groblje na Meraji. Kolivka, 4, str. 15-16
4. Landeka, M. (1993) Vinkovačke jeseni 1966-1985. Državni arhiv u Vukovaru, Arhivski sabirni centar u Vinkovcima.
5. Portal Novosti.hr. URL: <https://novosti.hr/> [pristup 18.08.2020.]
6. Portal Večernji.hr URL: <https://vecernji.hr/> [pristup 27.08.2020.]
7. Potrebica, H. Dizdar, M. (2002) Prilog poznavanju naseljenosti Vinkovaca i okolice u starijem željeznom dobu. Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, Vol. 19, str. 79-100
8. Ripić, M. (2017) Marketinško promoviranje na primjeru Vinkovačkih jeseni. završni rad. Šibenik : Veleučilište u Šibeniku.
9. Službena internetska stranica grada Vinkovaca. URL: <https://grad-vinkovci.hr/hr> [pristup: 21.08.2020.]
10. Šalić, T. (2017) Turci u istočnoj Slavoniji. Kolivka, 14, str. 25-30.
11. Turistička zajednica grada Vinkovaca. URL: <http://www.tz-vinkovci.hr/> [pristup 20.08.2020.]
12. Virc, Z. (1988) Pregled povijesti Vinkovaca. Vinkovci: Kulturno informativni centar Privlaka.

11. Prilozi

Popis slika

1. Slika 1. Kuće na sopotu [izvor : <https://www.visitvukovar-srijem.com/>]
2. Slika 2. Crkva sv. Ilije na Meraji [izvor: <https://sites.google.com/site/vinkovackivjesnik/>]
3. Slika 3. Rodna kuća Josipa i Ivana Kozarca [izvor : <https://hr.m.wikipedia.org/>]
4. Slika 4. Posuda Orion – najstariji indoeuropski kalendar [izvor : <https://muzejvk.hr/>]
5. Slika 5. Vinkovački korzo ukrašen detaljima Oriona [izvor : <http://press032.com/>]
6. Slika 6. Pronađeni ostaci rimske dvokolice i konja [izvor : <https://magazin.hrt.hr/>]
7. Slika 7. Grb Vinkovačkih jeseni [izvor: <https://novosti.hr/>]
8. Slika 8. Svečana povorka Vinkovačkih jeseni [izvor: <https://magazin.hrt.hr/>]
9. Slika 9. Rimski dani u Vinkovcima [izvor: <https://www.nacional.hr/>]